

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ТЕХНІКІВ-ТЕХНОЛОГІВ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ

М.О. Желтова

аспірантка кафедри психології
Запорізького національного університету
dg19maryna@gmail.com

Желтова М.О. Експериментальне вивчення психологічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі. У статті висвітлено результати експериментального вивчення психологічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі. Представлено визначення та структурні компоненти творчого потенціалу фахівця харчової галузі. Визначено психологічні умови розвитку творчого потенціалу: наявність професійних мотивів, мотивація досягнення успіху, творча активність, емоційне ставлення до праці, вольові якості особистості, дивергентне мислення та творча уява. Представлено психодіагностичний інструментарій дослідження мотиваційного, емоційного, вольового та когнітивного компонентів творчого потенціалу. Охарактеризовано експериментальну вибірку. Подано результати експериментального дослідження психологічних умов розвитку творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі. З'ясовано рівень розвитку мотиваційного, емоційного, вольового та когнітивного компонентів творчого потенціалу фахівця ресторанного господарства. Розкрито сучасний стан розробленості означеної проблеми та перспективи її вирішення.

Ключові слова: творчий потенціал, технік-технолог харчової галузі, творча активність, мотивація досягнення успіху, психомоторна емоційність, інтелектуальна емоційність, дивергентне мислення, творча уява.

Zhelтова, M.O. Experimental study of psychological conditions for the development of creative potential of future technician-technologists in the food industry. The article presents the results of the experimental study of the psychological conditions of the creative potential development of the food industry future technologists. It has been substantiated the importance and necessity of development of creative potential for the future specialist of the food industry. The term "creative potential" is interpreted as an integrative property of the individual, which includes motivational, emotional, volitional and cognitive components, which are conditioned by the goals and psychological peculiarities of the professional activity of the technician-technologist of the food industry. The psychological conditions of the development of creative potential include: the presence of professional motives, creative activity, motivation for success, emotional attitude to work (psychomotor and intellectual emotionality), volitional personality (initiative, determination, independence, persistence, vigor, attentiveness, purposefulness), divergent thinking (speed, flexibility and originality of thinking) and creative imagination. The psychodiagnostic tools of the study included the measurement of the motivational, emotional, volitional and cognitive components of creative potential (the method for diagnosing the motivational structure of V.E. Milman, the test-questionnaire by A. Mehrabian, the method for diagnosing emotionality of V.M. Rusalov, "Volitional personality traits" by M.V. Chumakova, E. P. Torrens test, "Study of personal creative abilities" O.I. Tunik). The article analyzes the levels of development of the motivational, emotional, volitional and cognitive components of the creative potential of a restaurant specialist. The current state of development of the identified problem and the prospects for its solution has been revealed.

Keywords: creative potential, technology technician of the food industry, creative activity, motivation for success, psychomotor emotionality, intellectual emotionality, personality, divergent thinking, creative imagination.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток галузі ресторанного господарства, поява інновацій у технологіях виробництва кулінарної продукції пред'являють високі вимоги до професійної підготовки техника-технолога харчового виробництва в умовах навчального закладу. Сьогодні держава та суспільство потребує конкурентоспроможного фахівця, який не тільки уміє досягати кращих результатів, а й реалізує власний творчий потенціал при вирішенні професійних задач [5; 14]. Сучасний технік-технолог повинен творчо мислити та нестандартно розв'язувати виробничі ситуації, саме тому підготовка майбутніх фахівців харчової галузі вимагає своєчасної діагностики творчого потенціалу та створення особливих психолого-педагогічних умов його розвитку [8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічні умови розвитку творчого потенціалу фахівців досліджувались у наукових працях таких дослідників: О.С. Благий (емоційне відношення до праці) [2], Л.В. Копець (вольові риси фахівця) [9], Т.А. Лазарева (соціальні та духовні мотиви) [10], О.Ф. Мельник (творча уява) [11], Т.Л. Мостенська (професійні мотиви) [12].

В останні роки відмічається поява нового погляду на проблему психологічних умов розвитку творчого потенціалу (Т.І. Гера, Л.В. Гусечко, В.О. Моляко, С.О. Сисоєва, Н.С. Сичевська). Водночас, вивченню психологічних умов творчого потенціалу техника-технолога харчової галузі не приділяється

належної наукової уваги. Перспективною тенденцією є розробка комплексної програми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців ресторанного господарства [4; 6; 7; 15; 16].

Метою статті є висвітлення результатів експериментального дослідження психологічних умов розвитку творчого потенціалу техника-технолога харчової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Аналіз наукових літературних джерел, присвячених проблемі розвитку творчих потенцій особистості, дозволив визначити творчий потенціал фахівця харчової галузі як інтегративну властивість особистості, що включає мотиваційний, емоційний, вольовий та когнітивний компоненти, які обумовлені цілями та психологічними особливостями професійної діяльності техника-технолога харчової галузі [6; 7; 10; 11].

Спираючись на структуру творчого потенціалу В.О. Моляко та беручи до уваги особливості професійної діяльності техніків-технологів, ми визначили структурні компоненти творчого потенціалу фахівця: мотиваційний (наявність професійних мотивів, мотив досягнення успіху та мотив уникнення невдачі, високий рівень розвитку творчої активності); емоційний компонент (емоційне ставлення до праці); вольовий компонент (цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, енергійність, самостійність, ініціативність, уважність); когнітивний компонент (швидкість, гнучкість, оригінальність мислення, високий рівень розвитку творчої уяви).

Враховуючи дослідження науковців, до психологічних умов розвитку творчого потенціалу техника-технолога харчової галузі ми віднесли: наявність професійних мотивів та мотивацію досягнення успіху, емоційне ставлення до праці, вольові риси особистості та когнітивні здібності [2; 6; 7; 16].

Розглядаючи дослідження науковців (Є.П. Ільїн, О.М. Матюшкін, В.О. Моляко, О.О. Попова, Р. Стернберг), ми обрали надійний та валідний діагностичний інструментарій, що дозволив визначити рівні розвитку творчого потенціалу особистості за кожним з виділених компонентів. Задля вивчення мотиваційного компоненту творчого потенціалу, ми використали методiku діагностики мотиваційної структури В.Е. Мільмана (варіант для тих, хто навчається) та тест-опитувальник А. Мехрабіана (модифікація М.Ш. Магамед-Емінова), що спрямований на вимір мотивації досягнення успіху. Для вивчення емоційного компоненту творчого потенціалу, ми використали методiku діагностики емоційності В. М. Русалова, яка діагностує загальний рівень емоційності та показує з якими життєвими сферами вона пов'язана. З метою дослідження вольового компоненту творчого потенціалу техника-технолога харчової галузі, нами була використана методика «Вольові риси особистості» М.В. Чумакова. Діагностику когнітивного компоненту творчого потенціалу ми проводили за допомогою тесту Е.П. Торренса та методики «Вивчення особистісних креативних здібностей» О.І. Тунік, що діагностує рівень розвитку уяви фахівця харчової галузі [3; 17].

Враховуючи положення наукових робіт дослідників (І.В. Львова, В.О. Моляко, Л.П. Овсянецька, О.О. Попель, Е. Рікельне, І.В. Форостюк), на нашу думку доцільним та необхідним є виокремлення чотирьох рівнів розвитку творчого потенціалу фахівця: високого, середнього, низького та початкового [1; 7; 13; 18].

Дослідження компонентів розвитку творчого потенціалу техника-технолога харчової галузі проводилось на базі Дніпровського технолого-економічного коледжу, Торгового коледжу Запорізького національного університету, Миколаївського державного коледжу економіки та харчових технологій, Київського коледжу ресторанного господарства Національного університету харчових технологій та Київського технікуму готельного господарства.

Вибірку респондентів склали студенти I, II, III та IV курсів, які навчаються за спеціальністю 181– «Харчові технології». Загальна кількість досліджуваних – 300 осіб (n=300), з яких 76 досліджуваних (n=76) віком 15-16 років, 103 (n=103) – віком 16-17 років, 55 (n=55) – віком 17-18 років, 66 (n=66) – віком 18-19 років.

Перейдемо до якісного аналізу отриманих результатів за мотиваційний компонентом творчого потенціалу. У респондентів вікової групи від 15 до 17 років показник «Наявність професійних мотивів» виражений на низькому рівні розвитку. Студенти з низьким рівнем вияву професійних мотивів не в змозі створити кулінарні шедеври, адже їм бракує як професійних знань, так і умінь, вони не засвоїли складні технології приготування страв, програмний матеріал вивчають на задовільному рівні, не розуміють важливості та значимості обраної професії. У студентів вікової групи від 17 до 19 років вираженість професійних мотивів знаходиться на середньому рівні

розвитку. Майбутні фахівці харчової галузі можуть виконувати складні кулінарні страви, але у присутності майстра виробничого навчання, вони частково засвоїли складні технології приготування страв, програмний матеріал вивчають успішно, прагнуть реалізувати себе у майбутньому як професіонала своєї справи.

За показником «Творча активність», студенти вікової групи від 16 до 18 років зайняли низький рівень розвитку, що характеризує їх небажання та невміння вносити творчий елемент у власну діяльність. А от студенти вікових груп 15-16 років та 18-19 років мають середній рівень розвитку творчої активності, тобто здатні самостійно та творчо підходити до вирішення різноманітних завдань.

За третім показником мотиваційного компоненту «Мотивація досягнення успіху» студенти вікової групи від 15 до 17 років показали низький рівень розвитку зазначеного показника, що вказує на домінування мотивації уникнення невдачі у процесі приготування страв. У студентів вікових груп від 17 до 19 років «Мотивація досягнення успіху» виражена на середньому рівні розвитку, що може виявлятися вибірковістю домінування мотивів досягнення успіху та уникнення невдачі.

Перейдемо до аналізу результатів за емоційним компонентом творчого потенціалу, що виражається за такими показниками: психомоторна емоційність та інтелектуальна емоційність.

Показник «Психомоторна емоційність» виражений у респондентів вікової групи 15-16 років на низькому рівні розвитку. Таких студентів характеризує байдуже ставлення до процесу та результату власної професійної діяльності. У студентів всіх інших вікових груп, зазначений показник знаходиться на середньому рівні розвитку, а це вказує на чутливість до невдач, переживання у ситуації, коли задумане не співпадає з реальним.

У респондентів вікової групи від 15 до 17 років показник «Інтелектуальна емоційність» виражений на низькому рівні розвитку. Студентів з низьким рівнем вияву інтелектуальної емоційності відрізняє слабка емоційна реакція при невдачах, що пов'язані з інтелектуальною працею, відсутність страху невдачі, якщо власна ідея не принесла бажаного результату.

У студентів вікової категорії від 17 до 19 років показник «Інтелектуальна емоційність» діагностований на середньому рівні розвитку. Студенти з середнім рівнем вияву інтелектуальної емоційності демонструють помірну вираженість переживань, що пов'язані з інтелектуальною працею у процесі створення кулінарних страв.

Перейдемо до аналізу результатів за вольовим компонентом творчого потенціалу, що виражається за такими показниками: ініціативність, рішучість, самостійність, наполегливість, енергійність, уважність та цілеспрямованість.

У респондентів вікової категорії від 15 до 18 років показник «Ініціативність» виражений на низькому рівні розвитку. Студентів з низьким рівнем вияву ініціативності відрізняє низька адаптивність до учбової діяльності, виражена імпульсивність поведінки, пасивність у навчанні. Ініціативність є короткочасною та пов'язана із тією діяльністю, що цікавить студента. Респонденти 18-19 років мають переважно середній рівень вираженості ініціативності, вони висувують нові ідеї у знайомій ситуації (приготування страви з більш простою рецептурою), але у новій ситуації, діють стереотипно. Іноді проявляють ініціативність в особистісно значимих ситуаціях. Респонденти вікової групи від 16 до 18 років мають низький рівень вияву рішучості, а це означає, що переважна більшість респондентів діє за зразком у процесі приготування страви, можуть запропонувати нову ідею, але у них не виникає на це потреби, не можуть оцінити власний потенціал. У студентів вікових груп 15-16 років та 18-19 років діагностовано середній рівень вияву рішучості, респонденти з середнім рівнем вияву рішучості можуть запропонувати нову страву, змінити традиційну технологію приготування страви, оригінально оформити подачу страви, але такий вияв рішучості є непостійним. У нових ситуаціях не завжди здатні діяти швидко та без вагань.

Показник «Самостійність» діагностований у респондентів вікових груп 15-16 років, 17-18 років та 18-19 років на низькому рівні розвитку. Студентів з низьким рівнем вияву самостійності діють за зразком, можуть успішно виконувати завдання репродуктивного характеру. Слабо виражені вміння, що пов'язані з аналітико-синтетичною діяльністю мислення. Мотиви є ситуативними, та не пов'язані з професійними задачами. Респонденти проявляють пасивність, рідко самоконтроль.

У студентів 16-17 років показник «Самостійність» знаходиться на середньому рівні розвитку. Для таких студентів характерне вільне використання набутих знань у знайомих ситуаціях, самостійне планування процесу власної діяльності. Завдання, де потрібно застосувати творчі

здібності, не завжди виконують на належному рівні. Процес власної діяльності контролюють слабо.

Показник «Наполегливість» у респондентів вікової категорії від 15 до 18 років знаходиться на низькому рівні розвитку. Студенти з низьким рівнем вияву наполегливості рідко проявляють активність, епізодичні у прояві наполегливості, неуспішні у досягненні учбово-професійних цілей, мають труднощі у самореалізації. У респондентів вікової групи 18-19 років цей показник виражений на середньому рівні розвитку, студенти можуть частково мобілізувати ресурси для досягнення власних цілей, недостатнім є самоконтроль та активність.

У респондентів вікової категорії від 15 до 17 років показник «Енергійність» знаходиться на низькому рівні розвитку, такі студенти не проявляють активність, не виражена потреба у професійній самореалізації. Студенти вікової категорії від 17 до 19 років мають середній рівень вияву енергійності, вони є частково активними, потреба у професійному зростанні не є вираженою.

Показник «Уважність» у респондентів вікової групи від 15 до 18 років діагностований на низькому рівні розвитку. Студенти з низьким рівнем вияву зазначеного показника рідко проявляють уважність у процесі учбово-професійної діяльності, слабо виражена концентрація та стійкість уваги. У студентів вікової групи 18-19 років показник «Уважність» виражений на середньому рівні розвитку, такі студенти спроможні успішно досягати власних цілей, але іноді їх увага є розсіяною, що впливає і на якість результатів діяльності.

Діагностика показника «Цілеспрямованість» показала, що респонденти всіх вікових груп переважно мають низький рівень розвитку зазначеної вольової якості. Студенти з низьким рівнем вияву цілеспрямованості мають цілі, однак вони слабо виражені, і це не сприяє успішності у власній діяльності.

Перейдемо до аналізу результатів когнітивним компонентом творчого потенціалу, що виражається за такими показниками: швидкість, гнучкість, оригінальність мислення та творча уява.

У респондентів всіх вікових груп показник «Швидкість мислення» найбільше виражений на низькому рівні розвитку. Студентів з низьким рівнем вияву швидкості мислення характеризує знижена продуктивність ідей, деталізованість мислення, інертність. У респондентів вікових груп 15-16 років, 17-18 років та 18-19 років показник «Гнучкість мислення» найбільше виражений на низькому рівні розвитку. Студентів з низьким рівнем вияву гнучкості мислення відрізняє неможливість переходу від одного аспекту проблеми до іншого, що пов'язано із в'язкістю мислення. Респонденти 16-17 років показали середній рівень розвитку гнучкості мислення, вони виявляють помірну кількість ідей для вирішення проблемної ситуації, легко переходять від одного аспекту вирішення проблеми до іншого.

У студентів всіх вікових груп показник «Оригінальність мислення» найбільше виражений на низькому рівні розвитку. Респондентів з низьким рівнем вияву оригінальності мислення відрізняє репродуктивність ідей. Показник «Творча уява» діагностовано у респондентів всіх вікових груп на низькому рівні розвитку, таких студентів відрізняє репродуктивність ідей та шаблонність мислення, у майбутньому вони не зможуть приготувати кулінарну страву високого рівня.

Таким чином, експериментальне дослідження психологічних умов розвитку творчого потенціалу показало, що структурні компоненти творчого потенціалу майбутнього техника-технолога харчової галузі переважно виражені на низькому та середньому рівнях розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Теоретичний аналіз показав актуальність вивчення проблеми творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі. Визначено психологічні умови розвитку творчого потенціалу: наявність професійних мотивів та мотивацію досягнення успіху, емоційне ставлення до праці, вольові риси особистості та когнітивні здібності. Представлено методичний інструментарій дослідження психологічних умов розвитку творчого потенціалу. Висвітлено результати експериментального дослідження творчого потенціалу майбутніх техніків-технологів харчової галузі.

Перспективним напрямом розвитку наукової проблематики надалі вбачається розробка та впровадження комплексної програми розвитку творчого потенціалу майбутніх фахівців харчової галузі.

Список використаних джерел

1. Біла І.М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла. – Київ : Фенікс, 2014. – 200 с.
2. Благий О.С. Формування здоров'язберігаючої компетентності у майбутнього інженера-технолога харчової галузі / О.С. Благий // Вісник НТУУ «КПІ». Філологія. Педагогіка : збірник наукових праць. – 2015. – Вип. 6. – С. 9-13

3. Васильева И.В. Практикум по психодиагностике : учебное пособие / И.В. Васильева. – Тюмень: Изд-во Тюменского государственного университета, 2014. – С. 88-101
4. Гера Т.І. Психолого-педагогічні умови актуалізації творчого потенціалу майбутнього педагога / Т.І. Гера // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. – 2014. – Вип. 1(1). – С. 149-154
5. Гнатишин І.Л. Творчий потенціал студентів як важливий чинник суспільного прогресу держави / І.Л. Гнатишин // Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. – 2015. – № 11. – С. 18-24
6. Гусечко Л. Вимоги роботодавців до професійної підготовки кваліфікованих робітників ресторанної справи / Л. Гусечко // Молодь і ринок. – 2012. – № 11. – С. 134-138
7. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир: Вид-во Рута, 2006. – 320 с.
8. Коваленко Л.Г. Деякі аспекти проблеми формування у вищій школі творчого потенціалу фахівця технологічної освіти / Л.Г. Коваленко // Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. – Черкаси – 2009. – Вип.147. – С.53-57
9. Копець Л.В. Психологія особистості / Л.В. Копець. – К.: Вид. дім – Києво-Могилянська академія, 2008. – 458 с.
10. Лазарева Т.А. Структура творчої особистості як основа для розробки системи професійної підготовки майбутнього інженера-технолога / Т.А. Лазарева // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова [Текст] : збірник наукових праць. Серія 16. Творча особистість вчителів: проблеми теорії і практики. Вип. 19 (29) / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова; [редкол. В.П. Андрущенко [та ін.]]. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – С. 27-31
11. Мельник О.Ф. Акмеологічний підхід до формування професійної компетентності майбутніх техніків-технологів виробництва харчової продукції / О.Ф. Мельник // Проблеми освіти: збірник наукових праць. – Вип. 84. – Житомир-Київ, 2015. – С. 232-236
12. Мостенська Т.Л. Організація виробництва на підприємствах харчової промисловості / Т.Л. Мостенська. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 492 с.
13. Попель А.А. Психологические условия развития социальной креативности студентов в процессе профессиональной подготовки : дис. ... канд. психол. наук / А.А. Попель. – Н. Новгород, 2005. – С. 34-35
14. Романовська О.О. Організаційно-педагогічні умови підготовки конкурентоздатного фахівця в інженерно-педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О.О. Романовська. – Х., 2011 – 20 с.
15. Сисоєва С.О. Творчий розвиток фахівців в умовах магістратури: Монографія / С.О. Сисоєва. – К.: ТОВ Видавниче підприємство «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2014. – С. 216-234
16. Сичевська Н.С. Шляхи формування професійної спрямованості студентів у процесі вивчення фізики та основ електротехніки / Н.С. Сичевська // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Серія педагогічна / [редкол.: П. С. Атаманчук (голова, наук. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 16. – С.232-234.
17. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп: учебное пособие / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов – М. – Изд-во Института Психотерапии. – 2002. – 339 с.
18. Форостюк І.В. Розвиток творчого потенціалу студентської молоді засобами українського народного мистецтва : Автореф. дис. ... канд. пед. наук:13.00.07 / Форостюк Інна Володимирівна; – Луганськ, 2010. – 24 с.

References translated and transliterated

1. Bila I. M. Psihologija ditjachoї tvorchosti [Psychology of children's creativity] / I.M. Bila. – Kіiv : Feniks, 2014. – 200 s.
2. Blagij O. S. Formuvannja zdorov'jazberigajuchoї kompetentnosti u majbutn'ogo inzhenera-tehnologa harchovoї galuzi [Formation of the health of the preserving competence of the future engineer-technologist of the food industry] / O.S. Blagij // Visnik NTUU «KPI». Filologija. Pedagogika : zbirnik naukovih prac'. – 2015. – Vip. 6. – S. 9-13
3. Vasil'eva I.V. Praktikum po psihodijagnostike : uchebnoe posobie [Practicum on psychodiagnostics: a manual] / I.V. Vasil'eva. – Tjumen': Izdatel'stvo Tjumenskogo gosudarstvennogo universiteta, 2014. – S. 88-101
4. Gera T.I. Psihologo-pedagogichni umovi aktualizacii tvorchogo potencialu majbutn'ogo pedagoga [Psychological-pedagogical conditions for updating the creative potential of the future teacher] / T.I Gera // Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu. Serija : Psihologichni nauki. – 2014. – Vip. 1(1). – S. 149-154].
5. Gnatishin I.L. Tvorchij potencial studentiv jak vazhlivij chinnik suspil'nogo progresu derzhavi [The creative potential of students as an important factor in the social progress of the state] / I.L. Gnatishin // Visnik L'vivs'kogo derzhavnogo universitetu bezpeki zhittedijal'nosti. – 2015. – № 11. – S. 18-24
6. Gusechko L. Vimogi robotodavciv do profesijnoi pidgotovki kvalifikovanih robotnikiv restorannoї spravi [Requirements of employers for the professional training of skilled workers in the restaurant business] / L. Gusechko // Molod' i rinok. – 2012. – № 11. – S. 134-138.
7. Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist': teorija, metodika, rezul'tati doslidzhen' [Ability, creativity, giftedness: theory, methodology, research results] / Za red. V.O. Moljako, O.L. Muziki. – Zhitomir: Vid-vo Ruta, 2006. – 320 s.
8. Kovalenko L.G. Dejaki aspekti problemi formuvannja u vishnij shkoli tvorchogo potencialu fahivcja tehnologichnoї osviti [Some aspects of the problem of formation in the high school of creative potential of a specialist in technological education] / L.G. Kovalenko // Visnik Cherkas'kogo universitetu. Serija: Pedagogichni nauki. – Cherkasi – 2009. – Vip.147. – S. 53-57
9. Kopec' L.V. Psihologija osobistosti [Psychology of personality] / L.V. Kopec'. – K. : Vid. dim – Kievo-Mogiljans'ka akademija, 2008. – 458 s.
10. Lazareva T.A. Struktura tvorchoї osobistosti jak osnova dlja rozrobki sistemi profesijnoi pidgotovki majbutn'ogo inzhenera-tehnologa [The structure of the creative person as a basis for the development of a system of training the future engineer-

- technologist] / T.A. Lazareva // Naukovij chasopis Nacional'nogo pedagogichnogo universitetu imeni M.P. Dragomanova [Tekst] : zbirnik naukovih prac'. Serija 16. Tvorchia osobistist' vchitelja: problemi teorii i praktiki. Vip. 19 (29) / M-vo osviti i nauki Ukraïni, Nac. ped. un-t im. M.P. Dragomanova ; [redkol. V.P. Andrushhenko [ta in.]]. – K. : Vid-vo NPU im. M. P. Dragomanova, 2013. – S. 27-31
11. Mel'nik O.F. Akmeologichnij pidhid do formuvannja profesijnoï kompetentnosti majbutnih tehnikiv-tehnologiv virobnictva harchovoï produkciï [Akmeologichesky approach to the formation of professional competence of future technicians-technologists of food production] / O.F. Mel'nik // Problemi osviti: zbirnik naukovih prac'. – Vip. 84. – Zhitomir-Kiïv, 2015. – S. 232-236
 12. Mostens'ka T. L. Organizacija virobnictva na pidpriemstvah harchovoï promislivosti [Organization of production at food industry enterprises] / T.L. Mostens'ka. – K. : Kondor-Vidavnictvo, 2012. – 492 s.
 13. Popel' A. A. Psihologicheskie uslovija razvitija social'noj kreativnosti studentov v processe professional'noj podgotovki : dis. ... kand. psihol. nauk [Psychological conditions for the development of social creativity of students in the process of vocational training] / A. A. Popel'. – N. Novgorod, 2005. – 217 s., s. 34-35
 14. Romanovs'ka O.O. Organizacijno-pedagogichni umovi pidgotovki konkurentozdatnogo fahivcja v inzhenerno-pedagogichnih navchal'nih zakladah : avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodika profesijnoï osviti» [Organizational-pedagogical conditions of preparation of a competitive expert in engineering and pedagogical educational establishments] / O. O. Romanovs'ka. – H., 2011 – 20 s.
 15. Sisoeva S. O. Tvorchij rozvitok fahivciv v umovah magistraturi: Monografija [Creative development of specialists in the magistracy: Monograph] / S. O. Sisoeva. – K.: TOV Vidavnice pidpriemstvo «EDEL"VEJS», 2014. – S. 216-234
 16. Sichevs'ka N.S. Shljahi formuvannja profesijnoï sprjamovanosti studentiv u procesi vivchennja fiziki ta osnov elektrotehniki [Ways of forming the professional orientation of students in the process of studying physics and basics of electrical engineering] / N. S. Sichevs'ka // Zbirnik naukovih prac' Kamjanec'-Podil's'kogo nacional'nogo universitetu imeni I. Ogienka. Serija pedagogichna / [redkol.: P. S. Atamanchuk (golova, nauk. red.) ta in.]. – Kam'janec'-Podil's'kij : Kam'janec'-Podil's'kij nacional'nij universitet imeni Ivana Ogienka, 2010. – Vip. 16. – S.232-234.
 17. Fetiskin N.P. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp: uchebnoe posobie [Socio-psychological diagnostics of personality development and small groups: a manual] / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G. M. Manujlov – M. – Izd-vo Instituta Psihoterapii. – 2002. – 339 s.
 18. Forostjuk I.V. Rozvitok tvorchoho potencialu students'koï molodi zasobami ukrains'kogo narodnogo mistectva : Avtoref. dis. ... kand. ped. nauk:13.00.07 [Development of creative potential of student youth by means of Ukrainian folk art] / Forostjuk Inna Volodimirivna; – Lugans'k, 2010. – 24 s.

УДК 159.923 : 316.6

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТРУДНОЩІ АНАЛІЗУ СТЕРЕОТИПІВ ЗОВНІШНОСТІ ТА ЇХ ГЕНДЕРНО-ВІКОВИХ ВІДМІННОСТЕЙ

Т.П. Зінченко

здобувач кафедри психології
Запорізького національного університету
tzinchenko7@gmail.com

Зінченко Т.П. Методологічні труднощі аналізу стереотипів зовнішності та їх гендерно-вікових відмінностей.

Стаття присвячена аналізу проблеми вивчення стереотипів зовнішності, їх гендерно-вікових відмінностей. Окреслено основні теоретичні та методологічні підходи до вивчення процесу стереотипізації, соціальних стереотипів, проблем дискримінації. Нами вказано на наявність методологічних труднощів у вивченні стереотипів зовнішності: розпливчастість категорії «зовнішнього вигляду» ускладнює чітку операціоналізацію понять, а множинність існуючих критеріїв «краси» – розробку об'єктивного інструментарію його оцінки. Стереотипи зовнішності неможливо вивчати у відірваності від гендерних та вікових характеристик людини, оскільки вони є важливими як індивідуально-психологічними, так і стратифікаційними категоріями. В роботі також визначені гендерні відмінності стереотипів зовнішності та гендерно-вікові особливості. В контексті цього розглянуто феномени ейджизму та лукізму, представлено напрямки емпіричного вивчення даних феноменів.

Ключові слова: стереотип, стереотипи зовнішності, лукізм, ейджизм, гендерно-вікові відмінності.

Zinchenko, T.P. Methodological difficulties in the analysis of stereotypes of appearance and their gender-age differences. The article is devoted to the analysis of the problem of studying the stereotypes of appearance, their gender-age differences. The domination of the affective and negative perception of one's own appearance through the influence of the stereotypes of the appearance has a destructive effect on the personality, its activity, interpersonal relationships. The main theoretical and methodological approaches to the study of stereotyping, social stereotypes, problems of discrimination have been outlined. We pointed out the presence of methodological difficulties in the study of stereotypes of appearance: the vagueness of the category of "appearance" complicates the clear operationalization of concepts, and the plurality of existing criteria of "beauty" requires the development of objective psychological tools for its evaluation. Stereotypes of the appearance cannot be